

1. előadás (szeptember 25.)

Mi a kommunikáció? Osztályozási lehetőségek.

1. Miért kommunikálunk?

„(...) voltaképpen nem is lehet nem kommunikálni, hiszen a csendnek vagy az ürességnek is van információértéke.” (Kapitány-Kapitány 11)

2. Meghatározási kísérletek

modellfajták (lineáris, dinamikus, kontextuális)

feladó-kódolás-jel-dekódolás-csatorna-zaj-visszacsatolás

- a. George **Gerbner** egyik meghatározása a kommunikációról: „(...) üzenetek révén történő interakció, amely az embereknek a létre, a fontossági sorrendre, az értékekre és a viszonyrendszerekre vonatkozó fogalmaival kapcsolatos.” (Gerbner 37.)
- b. A **Kapitány** szerzőpáros meghatározása: „A kommunikáció (...) az *információtovábbítás* olyan formája, amely egyszersmind kapcsolatot, elemi közösséget (kommunitast) teremt a közlő és a befogadó között.” (Kapitányék 9). Szerintük ahhoz, hogy valamit kommunikációnak minősítsünk, alapvetően a szándékoltság minőségének kell hozzájárulnia.
- c. Ismét **Gerbner**, ezúttal azonban a kommunikáció történeti vetületeiről: „Az emberiség történetében először állt elő olyan helyzet, hogy az emberekről, az életről és az értékekről szóló történeteket nem a szülők, nem az iskola, nem az egyház és nem is a közösség egy olyan tagja mondja el, akinek van mondanivalója, hanem egy sor olyan távoli érdekcsoport, amely el akar adni valamit.” (Gerbner 83).

3. A kommunikációt vizsgáló tudományágak:

pszichológia (nyelv, reklám, pszichoanalízis, identitáskutatás),
szociálpszichológia,
szociológia (nyelv, előítélet, tartalomelemzés),
kulturális antropológia,
nyelvtudomány (szemantika, szemiotika),
esztétika
néprajztudomány,
történeti antropológia és mentalitástörténet,
etológia,
információelmélet.

4. A kommunikációs formák lehetséges osztályozásai (elsősorban a kontextus felől közelítve, Kapitányék):

Írányultság: egyirányú-többirányú (nincs lehetőség a visszacsatolásra)

Térbeli érintkezés szemp.: közvetlen (ftf).közvetett (idő- avagy térbeli távolság)

Közvetítettség: egylépcsős-többlépcsős (adó és vevő közé beiktatódik-e egy újabb információforrás)

Hatalmi viszonyok: vertikális-horizontális

Résztvevők száma szerint – személyes (csoporton belüli, személyek közötti, személyen belüli)-csoportok közötti (intézményesített), tömegkommunikáció

Technológiák „ereje”: teret áthidaló, időt áthidaló

Időnek való kitettség: tartós – nem tartós

Kód fajtája – verbális (írott, beszélt), nem verbális (vizuális, vokális, mozgással-térrel, szaggal, tapintással, ízzel, csenddel)

Kódok közti összefüggések: kongruens kommunikáció, inkongruens kommunikáció, kognitív disszonancia

Olvasmánylista (1. előadás)

Dimbleby, Richard, Graeme Burton. "What is communication?" "Interpersonal communication.", "Communication in groups." In: *More Than Words – An Introduction to Communication*. London–New York: Routledge, (1985), 1992, p. 1-32, 35-78, 81-107.

Gerbner, George. *A média rejtett üzenete. Válogatott tanulmányok*. Budapest: Osiris, 2002, 61-96.

Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor. „Bevezetés: kommunikáció, tömegkommunikáció.” In: *A tömegkommunikáció szimbolikus üzenetei. Kommunikáció, demokrácia, média*. Budapest: MÚOSZ – Sajtóház, 2001, p. 7-22.

Róka Jolán. *Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából*. Budapest: Századvég, 2003, p. 9-66.

2. előadás (október 2.)

A személy kommunikációja

Ha a kommunikációban résztvevő emberek **számát** vesszük figyelembe, a kommunikációs élményeink négy csoportba oszthatóak: személyen belüli/intraperszonális, személyek közötti/interperszonális, csoportos (kicsi: család, nagy: koncertközönség), tömegkommunikáció pl. a cd és kazetta ipar, avagy a postai rendszer).

A személyközi kommunikáció (néhány osztályozási szempont)

Készségek: szociális készségek, hallgatói készségek, érzékelői készségek

5 tényező fontossága:

1. a mások érzékelése (sztereotipizálás)
2. a verbális üzenetek
3. a beszélő ön-bemutatása
4. a non-verbális üzenetek
5. végül a visszacsatolás mozznata.

A verbális üzenetek osztályozása

Dialektus, akcentus, regiszter, idiómák-rétegnyelvi elemek. Ezeket a non-verbális kommunikációs megnyilvánulások kísérik

A non-verbális üzenetek „csatornái”: szándékosak ill. önkéntlenek

gesztusnyelv/testbeszéd: gesztusok (tenyér, kar jelezés), arckifejezés, testhelyzet, személyes tér-kihasználás, érintés

paralingvisztikai elemek: hangsúly, hangmagasság, hangerő, irónia

ruházat: ruha, haj, ékszer, smink (személyiség, foglalkozás, státusz, csoport, etnikai, kulturális identitás)

Agrado

Filterek/zárlatok.

Osztályozási szempontok:

formális-informális

publikus-privát

távolságtartó-intim

rituális-nyitott

funkcionális-önkifejező

Rafael

Olvasmánylista (2. előadás)

Dimbleby, Richard, Graeme Burton. "What is communication?" "Interpersonal communication.", "Communication in groups." In: *More Than Words – An Introduction to Communication*. London–New York: Routledge, (1985), 1992, p. 1-32, 35-78, 81-107.

Gerbner, George. *A média rejtett üzenete. Válogatott tanulmányok*. Budapest: Osiris, 2002, 61-96.

Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor. „Bevezetés: kommunikáció, tömegkommunikáció.” In: *A tömegkommunikáció szimbolikus üzenetei. Kommunikáció, demokrácia, média*. Budapest: MÚOSZ – Sajtóház, 2001, p. 7-22.

Róka Jolán. *Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából*. Budapest: Századvég, 2003, p. 9-66.

3. előadás (október 9.)

Csoportok kommunikálnak: elméletek tükrében.

A kommunikációt a már tárgyalt négy szint valamelyikén lehet vizsgálni: **interperszonális kommunikáció**, **csoportos és társas kommunikáció**, **tömegkommunikáció**, illetve **a kultúra** „mint egy mindent átható kommunikációs kontextus” (Em Griffin). A mai előadás a csoportos és társas kommunikáció sajátosságait felvillantó kutatási iskolákat összegez, Em Griffin *Bevezetés a kommunikációelméletbe* (2003) c. munkája nyomán.

1. A kommunikációs aktusok kutatását illetően két nagy hagyományt kell megkülönböztetnünk: **az empirikust és az értelmezőt**. Az empirikus elmélet kritériumai: **egyszerűség, tesztelhetőség, hasznosság**. Az értelmező típusú elméletek értékelésének kritériumai: **megértésre törekvés, értékek felmutatása, esztétikai élvezetre nevelés, ösztönözzön egyetértésre, tegye lehetővé a társadalmi megújulást**.

- hogyan viszonyul ezekhez a kritériumokhoz Ernest Boorman **szimbolikus konvergencia elmélete**? (**fantáziatéma-elemzés**: minnesotai farmerek, **retorikai vízió**: médiaüzenetek terjesztik, nosztalgia a vadnyugatról)

2. A hét legfontosabb tudományos tradíció, Em Griffin szerint, amelyek a kommunikáció szűk értelemben vett kutatásával foglalkoznak, és amelyek a csoportos, illetve a társas kommunikáció vizsgálatát könnyedén lehetővé teszik:

1. **Szociálpszichológiai hagyomány**: a kommunikáció interperszonális befolyásolás
2. **Kibernetikai hagyomány**: Norbert Wiener szerint a kommunikáció nem egyéb, mint egy rendszer részei közötti kapcsolat
3. **Retorikai tradíció**. Mi a legmegfelelőbb módja annak, hogy politikai és az egész közösséget illető problémáinkat megoldjuk?

4. **Szemiotikai hagyomány:** eszerint a kommunikáció jelek segítségével történő jelentésátvitel folyamata
5. **Szociokulturális hagyomány:** „egy kultúra nyelvének szerkezete formálja az emberek gondolatait és tetteit.” (Griffin p. 41).
6. **Társadalomkritikai hagyomány:** a kommunikáció kihívás az igazságtalan diskurzusok ellen.
7. **Fenomenológiai hagyomány:** a kommunikációt, mint önmagunk és mások felfedezését értékeli, amelynek a dialóguson keresztül van lehetősége.

Olvasmánylista (2. előadás)

Griffin, Em. *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Harmat, Budapest, 2003, p. 7-48.

Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor. „Bevezetés: kommunikáció, tömegkommunikáció.” In: *A tömegkommunikáció szimbolikus üzenetei. Kommunikáció, demokrácia, média*. Budapest: MÚOSZ – Sajtóház, 2001, p. 7-22.

4. előadás (október 16.)

Kommunikációelméleti alapfogalmak.

1. Két fő megközelítése a kommunikációnak: a folyamat-iskola (kommunikáció: üzenetek közvetítése, kódolás-dekódolás, pontosság és hatékonyság), valamint a **szemiotikai iskola** (kommunikáció: jelentések termelés és cseréje, milyen szerepet töltenek be a szövegek a kultúrában). **Kommunikációs zárlatok.**

2. Shannon és Weaver modellje. Technikai, szemantikai, hatékonyság.

Forrás: a döntéshozó, aki eldönti, hogy milyen üzenetet választ ki, ezt a közvetítő átalakítja egy szignállá, amelyet egy csatornán a vevőhöz küld. A zaj bármi, ami a szignálhoz adódik hozzá a közvetítés és a vétel között, amit a forrás nem szándékoltnak illesztett hozzá az üzenethez (szemantikai, működési).

A csatorna: az a fizikai közeg, amin keresztül az üzenet közvetítődik (fényhullámok, hanghullámok, rádióhullámok, telefonkábelek, az idegrendszerünk).

A médium: az a technikai-fizikai eszköz, amelynek a révén az üzenetet egy olyan szignállá alakítjuk, amelyet a csatornán továbbítani lehet (összefüggés a csatornával, illetve a kódokkal). Fajtái: prezenciára alapozók, reprezentációra alapozók, mechanikus médiumok.

Mire használják, használjuk a médiumokat? Társadalmhoz kapcsolódás vs. elszabadulni a realitástól.

Az információ: a szignál megjósolhatóságának a mértékegysége, ami egyenlő a küldője előtt nyitva álló lehetőségek számával. (Szignál: egy üzenet fizikai formája).

Bit. Kód. (jelek és konvenciók).

Redundancia: ami konvencionális és megjósolható egy üzenetben. Funkciói: technikailag segíti a dekódolást, elkerülhetővé teszi a hibákat.

Entrópia: maximális előrelátathatatlanság.

Feedback: a vevő reakciójának visszaközvetítése az adóhoz.

Olvasmánylista (4. előadás)

Róka Jolán. *Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából*. Budapest: Századvég, 2003, p. 9-66.

5. előadás (október 16.)

A kommunikáció modelljei: a folyamat-iskola

Laswell modellje (1948)

Elgondolása specifikusan a tömegkommunikációra vonatkozik, tkp. Shannon és Weaver modelljének verbalizált változata:

Ki mond Mit Milyen csatornán Kinek Milyen hatással?

Newcomb modellje (1948)

Grafikai megjelenítése egy háromszög, amelynek csúcsai **A, az adó, B, a vevő (egyének vagy intézmények) és X, a társadalmi környezetük része**. Az ABX rendszert alkot és bármelyik elem változik, a másik kettőnek is változnia kell. Newcomb modellje az első, amely a kommunikációt a társadalmi kapcsolatok szempontjából veszi szemügyre, elgondolásában a kommunikáció funkciója az, hogy egyensúlyban tartsa a társadalmi rendszert.

Westley és MacLean modellje (1957)

A Newcomb-féle ABX rendszerhez képest két változtatást vezetnek be: X-et, a társadalmi környezet részét **x1, x2, xn**-ként nevezik meg, ezekből választ ki **A** (a kommunikátor, a riporter) egyet, azt továbbküldi **C-nek** (aki a közvetítő, avagy a szerkesztő), aki a maga során gondoskodik arról, hogy eljusson **B-hez**, a hallgatósághoz.

Jakobson modellje (1960)

Nyelvészeti ihletettséggű, ezért a jelentés belső struktúrájában érdekelt, ugyanakkor kapcsolódik a lineáris modellekhez is: mintegy áthidalja a folyamat-iskola és a szemiotikai iskola különbségeit. Jakobson modellje dupla: először modellálja a

faktorokat, amelyeknek részt kell venniük a kommunikációs aktusban, majd a funkciókat, amelyeket az egyes faktorok betöltenek.

Egy *adó* küld egy *üzenetet* egy *vevőnek*. Felismerik, hogy ennek valami másra kell vonatkoznia, mint önmagára: ez a *kontextus*. Lennie kell *kapcsolatnak* az adó és a vevő között (fizikai csatorna, pszichológiai kapcsolat), illetve egy *kódnak*, ami az *üzenetet* strukturáló közös jelentés-rendszer.

A kapcsolódó funkciók: az *emotív* (adó), a *konatív* (vevő), a *referenciális* (kontextus), a *fatikus* (kapcsolat), a *metanyelvi* (kód) és a *poétikus* (üzenet).

Olvasmánylista (5. előadás)

Fiske, John. „Other models.” In: *Introduction to Communication Studies*. Studies in Culture and Communication. London and New York: Routledge, (1982) 1990, 24-38.

Jakobson, Roman. „Nyelvészet és poétika.” In: Bókay Antal – Vilcsek Béla (szerk.) *A modern irodalomtudomány kialakulása: a pozitivizmustól a strukturalizmusig*.

Szöveggyűjtemény. Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 449-456.

Róka Jolán *Kommunikációtan* című tankönyvének vonatkozó fejezetei.